

A vőfélyekhez nyoszolyó lányok illettek, voltak azok is. A társaság elnöke nevezte ki a lányt, ezután a vőfélyek felkérték őket segíteni. A nyoszolyólányok díszítették a csákót, csinálták a kötényt régen. A csákót aztán versben kérték ki a vőfélyek, s mellé még egy szalagból készült csokrot is kaptak a mellükre. Ezek a lányok jutalmul a bálon éjjel előtt és éjjel után kétszer feltehették a vőfélycsákót, s akkor ők osztották be a táncot.¹³

A XIX. sz. végén a bálók fő tánca volt a csárdás, a körmagyar, a palotás, később a rezgő, a kuruc csárdás, a japán csárdás. A kezdő táncot osztónak nevezték. Egy sajátos dallam mellett a táncmester táncra szedte össze a jelenlevőket, vigyázva, hogy senki ki ne maradjon, az előkelő és a köznép együtt mulasson, nehogy valaki petrezselymet áruljon. Nem is volt ez igazi tánc, inkább ütemes séta, hasonló a francia négyes egyik figurájához. Volt ilyen a kassai polgárbálokon is, ott „sub regula” volt a neve. Lépünk be Gyöngyösi tanító úrral a szálába, s vele együtt gyönyörködünk mi is.

„Osztás következik! A nők a jobb, a férfiak a bal oldalra szíveskedjenek felállni – hallatszott harsányan.

Az elnöki asztalnál megjelennek a vőfélyek és feltették a csákót, mert hivatalos ténykedést csak csákóban lehetett végezni. Fontoskodtak a sáfárok, „csinálták a tágasságot”, felcsendül az osztó tánc dallama, saséroztak a vőfélyek a szép lányokhoz, s míg a leányok kedvére való táncost meg nem találták – kedves változata volt ez a hölgyválasznak – addig együtt sasérozta, vagyis passzé lépéssel táncoltak. S ha a szép és módos lányok elkeltek, sor került a többire is, s amikor a menyecskéket is beosztották, s mindenkit, aki táncolni óhajtott, felcsendül a rezgő hangja, perdül a leány, cifrázta a legény igazi magyar virtussal.”¹⁴

Így, ilyenformán volt ez, míg „az édes emlékü” bálház le nem égett 1895-ben, nagy gondot okozva ezzel a mulatni vágyó ifjúságnak. Ekkor Löwy Mór kocsmáros nyári mulatót épített kocsmája kertjében. Később aztán a kocsmá nagyterme vált általános táncteremmé. Néha a református iskola is otthont adott a mulatságnak.

Változtak az idők. A bálház később ugyan újra központja lett a szórakozásnak, de már minden másképpen volt, mint régen.

A második világháború után nem sokkal lakásokká alakították át a híres szálát. Ma is így van, felújításra váró kényelmetlen lakóház. 1961-ben a Löwy kocsmája helyén felépült a Művelődési Ház, most ott tartatnak bálók a mai idők mai szokásai szerint.

Zergi Gáborné

A szegedi izraelita elemi iskola története

*„szegedi új izraelita nemzedék nyeloben, lélekben magyarrá fejlődik”
(Szegedi Híradó)*

A német és a zsidó nemzetiségű lakosság asszimilációja zajlott le a legzökkenőmentesebben és a leggyorsabban a dualizmus végére. Így hangzik a többször ismételt történeti állítás, amely felett gyakran elsiklunk. A többi kisebbség általában erőszakos magyarosításról beszélt, míg az említett népcsoportok úgymond zokszó nélkül vallották magukról a népszámlálásokon, hogy magyar nemzetiségűek. Ez hangsúlyozottan igaz a magyarországi zsidókra. Gazdasági és közéleti szerepvállalásukhoz elengedhetetlen volt a többségi nemzethez való tartozás. Ezt természetesen a mindenkori hatalom is megpróbálta elősegíteni, de a hajlandóság egyértelműen a zsidókban volt meg. Hagyományosan kifinomult intézményrendszerüknek és több belső kezdeményezésnek köszönhetően a letelepedésüktől számítva gyakorlatilag két-három generációváltás után „mózes hitűekből” „magyar zsidóvá” lettek. A sikertörténetnek beillő asszimilációs folyamatok egyik kulcseleme volt, hogy már gyermekkorban megkezdtek a felkészítést a többséghez való alkalmazkodásra. Ennek egyik kiemelkedő pél-

¹³ Magyarország vármegyéi és városai I. k. Szerk.: Borovszky Samu. Abaúj megye leírása. 204. old.

¹⁴ Gyöngyösi Gáspár: i. m.

¹⁵ Gyöngyösi Gáspár: i. m.

dája volt Szeged, amely települést úgy tartották számon, hogy ott élt 1945 előtt a leginkább asszimilált zsidó népesség. A városvezetés és a helyi neológ és sok esetben igen felvilágosult művelt vezetőkkel rendelkező zsidók összefogása mintául szolgálhatott mindenütt, amíg ennek a holokauszt véget nem vetett.

Mint minden zsidó családnak, így a szegedi izraelitáknak is fontos volt gyermekeik taníttatása, ezért már a XVIII. század végétől magántanítókat tartottak. Az ő segítségével tanulták meg gyerekek az írást, olvasást, számolást, a héber nyelvet és a vallási előírásokat.¹ Bár országosan előírták, hogy a zsidó gyerekeknek keresztény iskolába kell járniuk ez a gyakorlatban sem országosan, sem Szegeden nem valósult meg.² A szegedi hitközség is igyekezett megfelelő oktatást biztosítani a zsidó fiatalok számára. Ekkor még elsősorban a héber nyelv és a Tóra szövegek, az alapvető izraelita vallási és erkölcsi ismeretek tanítása volt a cél. Az első konkrét intézkedés 1820-ban történt, amikor megalakult a Talmud-Tóra Egyesület, amely szervezett keretben teremtett a szegedi zsidó gyerekek tanítására.³ Ebben az évben négy osztályban kezdődött meg az oktatás. Első évében az imakönyv tanulása, a Tóra megkezdése, a második évben Tóra fordítása és kommentár, a harmadik évben a Talmud tanulása volt a tananyag.⁴ A tandíjas tanintézet igen népszerű volt, de a hitközség nyilvános zsidó elemi iskola megalapítását határozta el, amit az országosan elfogadott tananyaghoz kívántak igazítani.⁵

Anyagi támogatás céljából 1833-ban létrehozták az Ifjúsági Egyesületet (Judenverein), amely alapítványának kamataiból kívánta segíteni az iskolát indulásakor.⁶ Azért, hogy az iskola szakmailag is kifogástalanul megalapozott legyen, 1839-ben megalakították az ún. Iskola Egyletet (Schuleverein).⁷ 1844. december 22-én elkészült az iskola tanterve,⁸ így elkezdődhetett a tanítás Szeged nyilvános zsidó felekezeti elemi fiúiskolájában.⁹ Az intézmény 1854-től háromról négyosztályos elemi iskolává vált.¹⁰ Az oktatás nyelve 1844-től német, majd vegyesen német és magyar végül 1863-tól csak a magyar volt.¹¹

Az iskola 1844-től a hitközség teremépületében kapott helyet, ahol 151 zsidó diák kezdhetett meg tanulmányait.¹² A diákok három nyelvet tanultak: hébert, magyart és németet. A tárgyak és a tananyag a korszaknak megfelelő tudást nyújtott, amely követte az országosan

¹ Löw Immánuel–Kulinyi Zsigmond: A szegedi zsidók 1785–1885. Szegedi Zsidó Hitközség, Szeged 1885. 334. old. Az első ilyen tanítók már a XVIII. század végén oktatták a gazdagabb szülők gyerekeit. Az első izraelita magántanító Szegeden Löbl Fax volt az 1790-es években.

² Reizner János: Szeged története 3. kötet, Egyházak és hitfelekezetek, Hatóság és társadalom, Egészségügy, Iskolák, Közműveltség, Közgazdaság, Szeged Szabad Királyi Város közönsége, Szeged 1900. 304. old.

³ Löw–Kulinyi, i.m.: 1885. 333–334. old.

⁴ Uo.: 333. old. Az iskolának volt előkészítő osztálya is, amelyben a folyékony olvasást sajátították el a diákok az imakönyv szövegeinek segítségével. Az első tanítók: Holitsch Léb, Bak Bernát, Deutsch Wolf, Brody Sámuel, Lébes Charif voltak.

⁵ Reizner, i.m.: 1900. 305. old.

⁶ Löw–Kulinyi, i.m.: 1885. 339. old.

⁷ Uo.: 335. old. Ezt Basch József vezette.

⁸ Löw–Kulinyi, i.m.: 1885. 337–338. old. A szegedi izraelita elemi iskola tanterve 1844: Elemi osztály: Magyar, héber, német betűzés, szótárolás és művészeti olvasás, Számolás német és magyar nyelven, Kis imák; Első osztály: Magyar, német, héber olvasás, szépírás és nyelvtan, Fejben számolás, Magánhangzóznai magyar és német nyelven, Rövid előadások természetből, Bibliai történetek eredeti szövegekben, Bibliai beszédek; Második osztály: Magyar, héber, német nyelvtan, helyesírás és szépírás, Mózes második könyve és Salamon mondásai eredeti nyelven, Magyarország földleírása, Természettörténet, Számolás, Olvasás, Hittan; Harmadik osztály: Magyar, héber, német nyelvtan, földleírás, fogalmazás, szépírás, Mózes negyedik és ötödik könyvének olvasása eredeti nyelven, Izajás, Számolás, Szép olvasás, Természettörténet, Európa és a bibliai helyek földleírása, Magyar és izraelita történelem.

⁹ Vö.: Löw–Kulinyi, i.m.: 1885. 335–337. old.; Reizner, i.m.: 1900. 305. old.; Löw Immánuel: A szegedi zsidó népiskola. In: Barna Jónás és Csukási Fülöp (szerk.), *A magyar zsidó felekezet elemi és polgári iskoláinak monográfiája*. Országos Izraelita Tanítóegyesület, Budapest, 1896. 6–8. old. Pénzbeli segítségen túl a városi hatóságok azzal járultak hozzá többek között, hogy tiltották a zugiskolák működését.

¹⁰ Reizner, i.m.: 1900. 305. old.

¹¹ Uo.

¹² Vö.: Löw, i.m.: 1896. 6. old. és Löw–Kulinyi, i.m.: 1885., 343. old.

kibocsátott és elfogadott tanterveket. Az iskola világi és vallási téren is kielégítő tudáshoz jutatta az ott tanulókat. A magyar nyelv tanítása azonban mindenképpen kiemelt szerepet kapott. Ennek érdekében az iskola vezetése külön magyar tanítót fogadott a tanulók számára.¹³ Nem véletlen hát, hogy a *Szegedi Híradó* című újság egyik cikke által már-már szállóigévé vált megjegyzés teljes mértékben meghatározta a szegedi zsidóság és az izraelita népiskola jellegét és fontosságát: „szegedi új izraelita nemzedék nyelvben, lélekben magyarrá fejlődik”.

Az intézmény első igazgatója Pilitz Dániel szegedi főrabbi volt, aki 1844 és 1847 között töltötte be ezt a tisztséget. Az 1848/49-es szabadságharc alatt a hatóságok kisajátították és transzportházzá alakították az iskola épületét, így csak 1850. április 21-én nyílt meg újra.¹⁴ Ez év végétől Löw Lipót főrabbi vette át az iskola igazgatását. Ő is nagy lelkesedéssel fogott hozzá az iskola irányításához, és nyíltan szembeszállt a Bécsset kiszolgáló bürokratákkal. Ezt bizonyítja egy anekdota: „Haas Mihály helytartótanácsos,¹⁵ (...) ki a magyar érzésű tanítók réme és a magyar iskolák germanizációjának legkitartóbb apostola volt, az ötvenes években meglátogatta egyszer a szegedi iskolákat (...) az Egyik osztályban Haas megszólítja a tanítót: „Können die Kinder auch diktando schreiben?” A tanító kihív egy fiút a táblához és Haas diktált neki egy német mondatot. A szegedi gyerek persze nem tudott megbirkózni (sic!) a neki idegen német szóval. Erre Löw közbevág, s így szól a fiúhoz: „Majd én diktálok, írd ezt fiam: „Hazádnak rendületlenül légy híve, óh magyar!” A fiú sugárzó arccal fog az íráshoz, de Haas Mihály sietve búcsúzott.”¹⁶

Ez az idegen felügyelet teljesen csak az 1868-as népiskolai törvény meghozása után szűnt meg. Löwnek köszönhetően 1851. május 14-én megnyitotta kapuit az izraelita leányiskola. A kornak megfelelő tudáshoz kívánta jutatni a szegedi zsidó leányokat. A leányiskola kezdetben 3, majd 1870-től 4 osztályos volt.¹⁷ Eleinte magánlakásokban tartották az órákat. 1871-ben a Mélyárok utcában¹⁸ épült fel részükre egy négyosztályos földszintes épület.¹⁹ Ebbe az épületbe az 1873-as árvíz után a fiúiskola került. A hitközség 1883-ban kapott ismét állandó épületet a leányiskola a Margit utca sarkán.²⁰

Az 1870-es évektől a központi magyarosító törekvések következtében az állam és a helyi hatóságok országosan minden felekezeti iskolát felszólított arra, hogy intézményét tegye községivé.²¹ Ám a szegedi hitközség és az iskola vezetői ugyanúgy elutasították, mivel úgy érezték, hogy ezzel még részben meglévő autonómiájukat dobnák sutba. Ezzel megegyezően elvetették egy zsidó középiskola, vagy külön tagozatos zsidó elemi iskolák létrehozását is. Mivel azok meg nem szolgálnák a magyarok és a zsidók közeledését, sőt inkább a távolítaná őket egymástól. Ennek szellemében volt, édesapja halála után közvetett módon az intézmény vezetője Löw Immanuel főrabbi. A „világ legtudósabb rabbija” következetesen és megalkuvást nem ismerően állt ki az intézmény mellett.

Az iskola fenntartása és a tanulók segélyezése volt az egyik legnehezebb feladata a neológ hitközségnek. Bár a város igen szép összegekkel támogatta őket, ez nem volt elégséges.²² Ezért elengedhetetlen bevételi forrásnak számított a jómódú szülőkkel rendelkező diákoktól beszedett tandíj.²³ Viszont ezenfelül is szükség volt magánszemélyek pénzbeli hozzájárulásaira. A legelső nyílt támogatási forma – pesti példát követve – az 1880-ban létrehozott ún. Per-

¹³ Löw, i.m.: 1896. 11. old. Az első magyar tanár a rókusi elemi egyik tanítója Freyler (Szabadfy) Ede volt.

¹⁴ Löw-Kulinyi, i.m.: 1885. 340. old.

¹⁵ Felkai László: Zsidó iskolázás Magyarországon (1780–1990). Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. Budapest 1996. 30. old. Haas Mihály a Pest megyei iskolák felügyelője volt.

¹⁶ Izraelita Tanügyi Értesítő: 1911. június 1., 197. old.

¹⁷ Löw-Kulinyi, i.m.: 1885. 342. old.

¹⁸ Később Margit, majd 1945 után Guttenberg utca.

¹⁹ Löw-Kulinyi, i.m.: 1885. 343. old. A városi tanács anyagilag is segítette az intézmény épületének felépítését.

²⁰ Vö.: Kulinyi, i.m. 1900. 360. old., illetve Löw-Kulinyi 1885. 344. old. 1880-ban a hitközség egy óvodával is kiegészítette a népiskola intézményét.

²¹ Reizner, i.m.: 1900. 305. old. A szegedi közgyűlés először 1876 decemberében szólította fel a helyi hitközséget, hogy ezt az intézkedést hajtsa végre.

²² Vö.: Kulinyi, i.m., 1900. 286. old. és Löw-Kulinyi, i.m.: 1885. 342–343. old.

²³ Vö.: Löw, i.m. 1896. 16. old. és Kulinyi: 1900. 361. old.

sely alapítvány, amely rövid idő után megbukott.²⁴ A szegedi zsidó polgárok egy része jótékonyági gyűjtésekkel próbált segíteni, de ez általában abban merült ki, hogy a szegényebb zsidó tanulók téli ruházatát fedezze. 1881-ben Cajus Gábor és neje végrendelete szerint a 300 forint alappal rendelkező alapítvány 6%-os kamatait „a zsidó népiskolát látogató szegény sorsú, erkölcsös és jó előmenetelt tanúsító leány növendékek felruházására fordítandók”.²⁵ Ugyanebben az évben létesítette halott fia emlékére egy szegedi zsidó az Eisenstädter Ernő alapítványt. A 200 forint alapú alapítvány évi 6%-os kamatát a fiú halálának évfordulóján a népiskola IV. osztályának egyik szegény sorsú, de szorgalmas diákjának kellett adni.²⁶ Itt még érdemes megemlíteni Kiss Dávid alapítványát, melyet a szegedi községi iskolák szegény tanulóinak tanszékös vásárlásának támogatására létesítettek.²⁷

Azonban hangsúlyozni kell, hogy a szegény tanulók segítése továbbra is a hitközség és a Talmud Tóra²⁸ feladata maradt.²⁹ A legfontosabb probléma általában a téli ruházat volt, melynek megoldásából a Chevra Kadisa és az Izraelita Jótékony Nőegylet is kivette részét.³⁰ Jótékonyági bálákat szerveztek a rászoruló diákok, és külön pénzalapot működtettek a nélkülöző leányok részére.³¹

A szegedi zsidó népiskola tanulóinak száma a 1871 és 1944 között ³²		
Év	fiú, fő	leány, fő
1871	278	128
1884	260	244
1901	268	278
1932	–	–
1937	–	–
1944	–	–

Az első világháborútól a szegedi izraelita iskola nagyrészt szüneteltette működését, mivel épületében menekülteket szállásoltak el.³³ Az 1918 utáni zsidóellenes hangulat miatt a zsidó iskolák országszerte igen rossz helyzetbe kerültek. A numerus clausus hatására az 1920-as évek elején országos szinten rengeteg zsidó iskola zárt be.³⁴ A Horthy-korszak diszkriminatív intézkedései és a szociológiai változások miatt az iskolába iratkozott tanulók száma évről-évre csökkent.³⁵ Ezzel ellentétben a szegedi izraelita iskolában továbbra is nagy számban irat-

²⁴ Löw-Kulinyi, i.m.: 1885. 262-263. old. Minden zsidó családnál elhelyeztek egy-egy perselyt, hogy a familiák és vendégeik abba adakozzanak.

²⁵ Löw-Kulinyi, i.m.: 1885. 265. old.

²⁶ Löw-Kulinyi, i.m.: 1885. 265-266. old.

²⁷ Löw-Kulinyi, i.m.: 1885. 266-267. old.

²⁸ Löw-Kulinyi, i.m.: 1885. 84-85. old.

²⁹ Kulinyi, i.m.: 1900. 338. old. Nemcsak az elemiben tanuló szegény sorsú zsidó diákokat segítették alapítványok, hanem azokat is, akik továbbtanultak. Az 1874. augusztus 19-én alapított Bamberger alapítvány például a szegedi főgimnáziumba járó izraelita tanulókat segítette.

³⁰ Löw-Kulinyi, i.m.: 1885. 270. old.

³¹ Löw-Kulinyi, i.m.: 1885. 307-308. 315-316. old.

³² Vö: Löw-Kulinyi, i.m., 1885. 344. old.; Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár (továbbiakban: MZSML) V. Vidéki hitközségek, 35. doboz osztálynaplók; Felkai, i.m.: 1996. 71. old.; Gaál Endre (szerk.), Szeged története 1849-1919. (3. kötet) Somogyi Könyvtár, Szeged, 1991. 672. old.; Izraelita Tanügyi Értesítő: 1932. december, 10. szám, 150. old.; 1937. december, 12. szám, 343. old.; Frojimovics Kinga-Komoróczy Géza (szerk.), Magyarországi Zsidó Hitközségek. 1944. április. A Magyar Zsidók Központi Tanácsának összeírása a német hatóságok rendelkezése nyomán. MTA Judaisztikai Kutatócsoport, Budapest 1994. 636-638. old.

³³ Serfőző Lajos (szerk.): Szeged története 1919-1944. (4. kötet) Somogyi Könyvtár. Szeged 1994. 541. old.

³⁴ Felkai i.m.: 1996. 88-89. A numerus claususon kívül, a kormány 1922-ben hivatalosan 49 zsidó elemi iskolát szüntetett meg és 77 zsidó tanítótól vonta meg az állami segélyt.

³⁵ Amíg Szegeden 1920-ban még 6954 személy vallotta magát izraelitának, addig 1930-ban már csak 5560 fő.

koztak a tanulók. Bár azt is hozzá kell tennünk, hogy 1920-ban a szegedi lakosság 5,8%-a vallotta magát zsidónak, 1941-ben már csak 3%-a.³⁶ Az iskola 1937-es értesítője alapján tudjuk, hogy a város tanköteles zsidó diákjai közül csak mintegy 23 izraelita tanuló nem járt a neológ hitközség által fenntartott intézménybe.³⁷ Az, hogy a diákoknak a csupán ilyen kis hányada nem volt zsidó iskola diákja országos tekintetben is igen kiemelkedő. Ugyanis, amíg a szegedi zsidó tankötelesek mintegy 13,7 % nem az izraelita elemibe tanult, addig országos szinten ez az arány 47,8 % volt.³⁸ Ez minden bizonnyal annak is köszönhető, hogy a tanítás színvonala folyamatosan igen magas volt. A népiskola értesítője szerint 1938-ban 128 tanulóból 64% kintőnően végzett.³⁹ Emellett az intézmény nagy hangsúlyt fektetett hagyományok teremtésére. Még Lőw Lipót idején vezették be, hogy az iskolások a tanítási napok előtt a zsinagógában gyülekeztek reggeli imára. Fontos jelképnek számított az iskola 1857-es zászlója, amely az összetartozást is szimbolizálta. Az alma materhez való ragaszkodás érzését kívánta erősíteni, hogy a XX. század elejétől minden negyedik „elballagó” diák kapott a népiskolától egy imakönyvet ajándékként.⁴⁰

A keresztény tanulók száma mindvégig igen alacsony volt és ez már igazodott az országos szinthez. Évfolyamonként általában 1-2 keresztény gyerek járt a tanintézmény falai közé.⁴¹ A tantervek tekintetében a szegedi iskola továbbra is követte az országos előírásokat.⁴² Ezért az itteni zsidó diákoknak nem okozott problémát a továbbtanulás. A legtöbben a szegedi Piarista Gimnáziumba és a Baross Gábor Reál-gimnáziumba jelentkeztek, és folytatták tanulmányukat.⁴³

A zsidó népiskolában az 1920-as és 1930-as években általában átlagosan 4-6 tanító oktatótt.⁴⁴ A húszas években az intézmény élén Székely Alfréd, a harmincas évektől Fuchs Vilmos majd 1937-től Ligeti Jakab állt.⁴⁵ Ismertebb oktatók a két világháború között: Vermesné Bárány Aranka, Ligeti Jakab, Pogány Margit, Löwinger Adolf, Szepesi Margit és Fuchs Vilmos voltak.⁴⁶ A zsidótörvények bevezetése után nem történt jelentős visszaesés az iskola tanulóinak számában, hiszen a zsidó gyermekeket a szüleik immár kénytelenek voltak mindenképpen ebbe a népiskolába írni. Néhány visszaemlékező szerint a szegedi városi iskolák némelyikében atrocitások történtek a zsidó gyerekekkel szemben. Ezért fontos volt, hogy az intézmény a rossz körülmények ellenére is működjön. Az 1943/44-as tanévben mintegy 123 diák tanult a falai között.⁴⁷ Azonban 1944 májusától szomorú időszak következett el, mivel a Margit utcai iskola, a Szegeden felállított gettó egyik fontos épülete lett. Sokáig azt tervezték, hogy a gettó számára kórházzá fogják alakítani.⁴⁸ A Szegedi Zsidó Tanács kérésére a Szeged városi tisztí főorvos 1944. május 24-én kérvény nyújtott a polgármesternek: „... tekintettel a fennálló helyzetre a zsidóiskolának kijelölését kórház céljára méreténél fogva alkalmasabbnak tartom és véleményezem, hogy az intézmény ott állíttassék fel. Ezen épületben megfelelő elhelyezést nyerne, úgy beteg, mint az aggkorú sínylődő.” Azonban ezt a kérést a polgármester egy hét múlva írott vála-

³⁶ Kepecs József (szerk.), *A zsidó népesség száma településenként (1840–1941)*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest 1993. 138–139. old. Szeged zsidó lakosságának pontos adatai: 1920: 6 954 (5,8%) fő, 1941: 4 161 (3%) fő.

³⁷ Izraelita Tanügyi Értesítő: 1937. december, 12. szám, 343. old.

³⁸ Izraelita Tanügyi Értesítő: 1932. augusztus 7-8. szám, 109–110. old.

³⁹ Izraelita Tanügyi Értesítő: 1938. július–augusztus 7-8. szám, 168–169. old.

⁴⁰ Visszaemlékezők elmondása alapján.

⁴¹ Visszaemlékezők elmondása alapján.

⁴² *Felkai*, i.m.: 1996. 90. old.

⁴³ *Karády Viktor: A zsidó „tüliskolázás” kérdése a történelmi Magyarországon*. In.: Balogh László (szerk.), *A zsidó iskolauty története Magyarországon*. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. Budapest, 1996. 22–23. old.

⁴⁴ *Serfőző*, i.m.: 1994. 544. old. 1926/27-ben 6 tanító oktatótt itt. A visszaemlékező egykori diákok is általában ennyi pedagógust tudtak felsorolni.

⁴⁵ Vö.: Izraelita Tanügyi Értesítő: 1937. december, 12. szám. 343. old.

⁴⁶ Visszaemlékezők elmondása alapján.

⁴⁷ ZS–H i.m., 636–638. old.

⁴⁸ Lásd bővebben: *Molnár Judit: Zsidósors 1944-ben az (szegedi) V. csendőrkerületben*. Scientia Hungarica, Szeged 1995. 82–85. old.

szában elutasította, mert, mint írta: „A zsidó iskolában a Gettóba költöző zsidókat kell elhelyezni.”⁴⁹ Így az iskola is gettóépület lett. A vészidőszakban igen sokan veszték oda az iskola szervezői, vezetői, oktatói, támogatói és diákjai közül. Közülük az egyik dr. Birnfeld Sámuel rabbi, judaisztika tanár volt, aki az ausztriai Felixdorfban halt éhen. Az ő nevéhez fűződik Petőfi Sándor *János vitéz* című művének héber nyelvre fordítása.⁵⁰

1945 után egy ideig nem oktatási intézetként funkcionált. Hónapokig ingyen konyhát tartott fenn itt a Joint. Később raktárt és irodákat is telepítettek ide. 1946-tól kezdve oktattak benne újra. Az igazgató dr. Lénárt Pálné volt, aki történelmet és szántant tanított. Az iskolában továbbra is volt magyar, számtan, ének földrajz, héber, természetrajz, háztartástan, torna és hittan tantárgy. Az 1945 előttihez képest viszont új tanegységként még belépett a latin és az angol nyelv oktatása. Érdekes momentum az órarendnek, hogy a tanítási hét hétfőtől szombatig tartott!⁵¹ Az iskolát 1948 után államosították.

Összességképpen leszögezhető, hogy az iskola létrejötte és működése példamutató jelenség a magyarországi iskolatörténetben. A sok nehézség ellenére a hitközség végig ragaszkodott a nagy anyagi áldozatok árán fenntartott intézményhez. Szükség volt erre olyan nagy tudású és hitközségi vezetőkre, mint Löw Lipót és Löw Immánuel, akik munkájukkal mindig modern és színvonalas tanintézetnek akarták megőrizni. A népiskola és a tanárok tekintélye nemcsak a benne tanuló diákok, hanem a Szeged város polgárai előtt is nagy volt. Azonban legfontosabb eredménye az volt, hogy segítette a helybeli zsidók beilleszkedését a magyar társadalomba.

Végső István

A Magyar Emlékekért a Világban Egyesület 2006. I. félévi programja a Magyar Kultúra Alapítvány épületében (1014 Bp. Szentháromság tér 6.)

JANUÁR

10. (kedd) 18 óra: **Alkotó és felfedező magyarok emlékei a világban (III.).** Dél-Amerika magyar utazói. Ifjabb Lóczy Lajos felfedezései Brazíliában. Dr. Kubassek János a Magyar Földrajzi Múzeum Igazgatójának vetített képes előadása.

24. (kedd) 18 óra: **Japán tájak, japán hangulatok, magyar utazók emlékeivel.** Dr. Sibalszky Zoltán vetített képes előadása saját és Molnár Ágnes képeivel. Meghívott vendégünk: Inagawa Teruyoshi, Japán rendkív. és meghat. nagykövete. Bevezetőt mond: Dr. Vihar Judit, a Magyar-Japán Baráti Társ. elnöke, közreműködik Bakos Tünde hagyományos japán hangszerrel.

FEBRUÁR

7. (kedd) 18 óra: **Kínai emlékeink (I.): Magyar jezsuita missziók.** Nemeshegyi Péter jezsuita páter előadása vetített térképeivel, képeivel).

21. (kedd) 18 óra: **Mongólia múltja és mai arca – hun emlékhelyek nyomában.** Kovács Imre Barna író, Ázsia-kutató felvételekkel illusztrált előadása.

MÁRCIUS

7. (kedd) 18 óra: **Körösi Csoma szellemisége, Tibet ősi hagyományai és kultúrája.** Előadó: Sári László tibetológus, a Magyar Rádió Keleti Társalgójának főszerkesztője.

14. (kedd) 18 óra **Alkotó és felfedező magyarok emlékei a világban (IV.)** Kossuth segéd-tisztje, a New York-i Central Park tervezője, Argentína hőse: Asbóth Sándor. Bihariné Asbóth Emőke, Csurgó Város Polgármester Asszonya az Egyesület képeivel, a családról, annak emlékeiről tart előadást. Köszönti: dr. Messik Miklós elnök

28. (kedd) 18 óra: **„A magyar monarchia és az európai reneszánsz”.** Dr. Váralljai Csocsány Jenő egyetemi tanár, 2005-ben megjelent könyvének ismertetése. Bevezetőt mond: Dr. Prokopp Mária, egyetemi tanár, művészettörténész.

⁴⁹ Csongrád Megyei Levéltár: IV. B 1407 c) Szeged közig. i. 7306/1944. sz. i.

⁵⁰ Dr. Birnfeld Sámuelről bővebben: *Schöner Alfréd: Az elveszített álmok.* Dr. Birnfeld Sámuel rabbi emlékének. Bookmaker. Budapest. 2004.

⁵¹ MZSML: V. Vidéki hitközségek 35. d. Szegedi zsidó népiskola i., 1946/47. évi osztálynaplók szerint az 5. osztályban 31, a 6. osztályban 30 diák tanult.